

REHBERLİĞİN BAŞLICA TÜRLERİ

1-) HİZMET ALANLARINA GÖRE REHBERLİK

a-) Eğitim alanında rehberlik:

- Okullarda öğrencilerin, bedeni, zihni, ahlaki ve sosyal yollardan uygun bir şekilde gelişebilmeleri, kendi problemlerini çözebilmeleri, bir mesleğe ve işe yönelebilmeleri hususunda kendilerine sistemli ve sürekli bir yardım sağlamak amacıyla rehberlik çalışmaları düzenlenir.

b-) Sağlık alanında rehberlik:

- Sağlıkla ilgili koruyucu temel bilgilerin sunulması, sağlık kurumlarından ve bu kurumlarda sunulan sağlık hizmetlerinden etkili şekilde yararlanılması konusunda bireye çeşitli bilgiler sunulmaktadır. Sağlık kurumlarında, özellikle psikiyatri bölümlerinde ve ruh sağlığı merkezlerinde psikolojik ve rehberlik hizmetleri benimsenmiştir.

c-) Sosyal yardım alanında rehberlik:

- Huzurevleri, Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay Derneği, Sosyal ve Dayanışma Kurumu gibi kurumlar oluşturmaktadır.

d-) Endüstri alanında rehberlik:

- Endüstri alanında sanayi kuruluşları, işçi sendikaları, iş ve işçi bulma kurumu gibi kurumlar. Bu hizmet sayesinde uygun eleman yetiştirme, eleman seçme, yönlendirme, verimi arttırma, kariyer geliştirme gibi konularda verimli sonuçlar alınmaktadır.

2-) ÖĞRETİM BASAMAKLARINA GÖRE REHBERLİK

a-) Okul öncesi eğitimde rehberlik:

Bu dönemde çocukların her yönüyle sağlıklı gelişmeleri, okul ortamına uyum sağlamaları ve kapasitelerini ortaya koyabilmeleri için eğitim çalışmaları rehberlik hizmetleriyle birlikte yürütülmektedir.

Rehberlik hizmetleri:

Kişisel açıdan:

Çocuğun kendini kabul, özgüvenini geliştirme, benlik kavramını oluşturma ve sosyalleşmesini sağlamayı amaçlar.

Mesleki açıdan:

Mesleki gelişim sürecinin başlangıcı kabul edilir. Öğrencilere her mesleğin değerli ve önemli olduğu belirtilir.

Eğitsel açıdan:

Okula uyum ve İlköğretime hazır olma hedefleri esastır. Okulu sevmesi amaçlanır.

b-) İlköğretimde rehberlik:

- Bu dönemde hem öğrencilerin gelişimlerini sağlıklı bir biçimde tamamlamak hem de üst öğretim kademelerine öğrenciyi hazırlamak açısından önemlidir. Bu dönemde verilen rehberliğin amacı öğrencilerin kendilerini tanımalarını sağlamaktır. Bu dönemin sonunda erinliğin yaşanması özellikle rehberlik hizmetlerini gerekli kılmıştır.
- Öğrencilerin öğrenme güçlüklerinin belirlenmesi ve giderilmesi, eğitsel planlamaların yapılması ve yürütülmesi, eğitsel kararlar almasına ve tercihler yapmasına yönelik hizmetler ilköğretimde sunulacak eğitsel rehberlik hizmetlerindedir.
- İlköğretimden sonra iş hayatına atılacak ya da çeşitli üst öğretim kurumlarına yönelmesi gereken bireyleri, bu konuda verecekleri kararların sağlıklı olması için, kendilerine katkı sağlayacak rehberlik hizmetlerinden mahrum bırakmak uygun değildir

Rehberlik hizmetleri:

Kişisel açıdan:

İlişki ve iletişim kurma

Kendi bedenini tanıma

Uygun cinsiyet rollerini belirleme

Mesleki açıdan:

Uyanış ve farkında olma

Hoşlandığı şeyleri fark etme

Eğitsel açıdan:

Okulu ve okumayı sevme

Çalışma alışkanlığı

Kurallara uyma

c-) Ortaöğretimde rehberlik:

- Bu dönemde bireyin bedensel açıdan değişmesi, değer sistemlerini oluşturmaya başlaması, mesleğe yönelmesi ve kimliğini belirlemesi gibi önemli süreçleri yaşaması, rehberlik hizmetlerini gerekli kılmıştır.
- Öğrencilerin bireysel özelliklerini ve yeteneklerini azami düzeye kadar geliştirmek, ülkenin iş ve çalışma yaşamına orta nitelikte insan gücü yetiştirmek ve öğrencilerin bilim ve teknolojide derinleşmelerini sağlamak ve yüksek öğrenime hazırlamak başlıca görevlerindedir.

Rehberlik hizmetleri:

Kişisel açıdan:

- Karşı cinsle ilişkiler
- Bağımsızlık kazanma
- Yetişkin hayatına hazırlık

Mesleki açıdan:

- Uygun meslek seçme
- İş hayatına hazırlık
- Yetenek, ilgi ve değerlerine

Eğitsel açıdan:

- Sınavlara hazırlık
- Üniversiteye hazırlık

d-) Yükseköğretimde rehberlik:

- Üniversiteli genç inançlar, değerler, tavırlar, davranışlar üzerine daha bilinçli bir şekilde kafa yormaktadır. Orta öğrenimde meslek seçimi önemli bir sorun iken, yükseköğretimde girmiş olduğu öğretim programının hedeflediği meslekte yetiştirme ve mezuniyette iş bulma sorunlarıyla yüz yüze gelmektedir. Bu sorunlara yönelik çözümlerde rehberlik örgütünden destek alabilmektedirler.

Rehberlik hizmetleri:

Kişisel açıdan:

- Kız-Erkek ilişkileri
- Eş seçme
- Aile kurmaya hazırlık
- Barınma ve ekonomik sorunlar

Mesleki açıdan:

İş olanaklarını araştırma

Seçilen mesleğe hazırlık

Eğitsel açıdan:

Okula uyum

Başarılı olma

3-) PROBLEMİN ALANLARINA GÖRE REHBERLİK

- Okullarda rehberlik hizmetlerinin yoğunlaştığı 3 problem alanı

a-) Eğitsel rehberlik:

- Öğrencilere okul seçme, okula ve okulun bulunduğu çevreye uyum sağlama, alan ve ders konusunda sağlıklı eğitsel tercihler yapma ve yeteneklerini geliştirme gibi yardımlar içermektedir.

b-) Mesleki rehberlik:

- Rehberlik hizmetleri, başlangıçta mesleki rehberlik olarak ortaya çıkmıştır. Bireylerin çeşitli meslekleri tanımaları, kendi niteliklerine uygun meslekler seçmeleri, seçtikleri mesleğe hazırlanmaları ve mesleki gelişmeleri konusunda yapılan yardımlardır.

c-) Kişisel rehberlik:

- Bireyin çocukluktan yetişkinliğe, eğitimin çeşitli kademelerinde kendini ve başkalarını anlayıp kabul etmesi, günlük yaşam becerilerini kazanmış, aile ve toplum olgusunu kavrayarak bu ortamlarda sağlıklı ilişkiler geliştirebilmesi gibi alanlarda yeterlilik kazanılması için verilen hizmettir.

4-) BİREY SAYISINA GÖRE REHBERLİK

- Psikolojik danışma ve rehberlikte bilgi verme türündeki rehberlik hizmetleri grup rehberliği biçiminde ele alınır. Rehberlik uygulamalarında bilgi verme hizmetleri ise grup rehberliği etkinlikleri biçimindedir.

a-) Bireysel rehberlik - grup rehberliği:

- Bireyin uygun seçimler yapması ve çevresine uyum sağlayabilmesi için bazı bilgilere ihtiyacı vardır. Program, okul ve meslek seçimine ilişkin çevredeki bireye açık olan çeşitli fırsatlar; ya da burs, kredi, yurt, olanakları gibi konularla ilgili bilgiler olabilir. Tek tek bireylere ya da gruplara sunulabilecek olan bu bilgilerde psikolojik danışmanlık gibi özel bire bir etkileşime gerek yoktur. Psikolojik gelişimleri değil de bilişsel süreçler üzerinde odaklanılmaktadır.

b-) Bireysel psikolojik danışma- grupta psikolojik danışma:

- Profesyonel düzeyde uzman kişiler tarafından sunulan bu hizmet danışman ve danışan-danışanlar arasında yüz yüze, karşılıklı saygı, güven, samimiyete dayalı ilişki gerektirmektedir. Psikolojik danışma yardımı grupta mı yoksa bireysel mi verilmesi gerektiğine danışanın probleminin niteliği karar verir.

5-) TEMEL İŞLEVLERİNE GÖRE REHBERLİK

a-) Uyum sağlayıcı rehberlik:

Bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları yeni ve farklı durumlara alışma, uyum sağlama ve adapte olmasına yönelik rehberlik yardımlarıdır.

- **ÖRN:** Nakil yoluyla okul değiştiren öğrenciye yeni okulunu tanıtmak için etkinlikler düzenlenmesi.

b-) Yöneltilici rehberlik:

Bireyin başarılı ve mutlu olmasında uygun alan, uygun ders, okul ve meslek seçiminde bireye yardımcı olmak için gerekli olan yardımlardır.

- **ÖRN:** 9. Sınıf öğrencilerinin kendilerine uygun eğitsel alanlara ve derslere yönlendirilmesi.

c-) Ayarlayıcı rehberlik:

Eğitim planlamaları, müfredat programları ve rehberlik programlarının hazırlanması ve geliştirilmesi.

- **ÖRN:** Okul rehber öğretmeninin, sınıf rehber öğretmenlerine kapsamlı rehberlik programlarını hazırlama noktasında rehberlik etmesi.

d-) Geliştirici rehberlik:

Öğrencilerin gelişim dönemleri dikkate alınarak bedensel, zihinsel, duygusal ve psiko-sosyal yönlerden sağlıklı bir biçimde gelişebilmelerini sağlamayı amaçlar.

- **ÖRN:** Orta öğretim kademesindeki bir bireye kimlik gelişimi konusunda rehberlik yapılması.

e-) Önleyici rehberlik:

Özellikle disiplinsizlik ve uyumsuzlukların önlenmesi eğitimin verimliliğini arttırmaktadır. Bu olumsuzlukların ortaya çıkmadan önlenmesi, çıktıktan sonra giderilmesinden daha kolay ve önemlidir.

- **ÖRN:** Ergenlik dönemine yeni giren veya henüz girmemiş bireylere ergenlik sorunları ve bu sorunlarla baş etme yolları hakkında bilgi verilmesi.

f-) Tamamlayıcı rehberlik:

Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen öğretim etkinlikleri, rehberlik hizmetleri ile birlikte sürdürüldüğünde, eğitimde istenilen kaliteye ve verimliliğe ulaşılması daha kolay olmaktadır. Bu yüzden öğretimi planlayan, yürüten ve değerlendiren olarak öğretmenlerin rehberlik konusunda bilgilendirilmeleri önemlidir.

- **ÖRN:** Sınıf yönetiminde zorlanan bir öğretmene bu yönde rehberlik yapılması.

g-) Kriz yönelimli rehberlik:

Bireyin yaşamını önemli ölçüde etkileyen çeşitli problemler ortaya çıktığında, problemin etkisini azaltmak için yapılan rehberlik çalışmalarıdır.

- **ÖRN:** Yaşanan bir trafik kazası sonrası şok geçiren bir bireye yardımcı olunması.

h-) Çare bulucu, iyileştirici rehberlik:

Bu hizmet alanında tanımlanabilen kusurları var olan bir sorunun, eksikliğin, kusurun ve problemin tedavi edilmeye çalışılması, iyileştirilmesi ve ortadan kaldırılması ön plandadır.

- **ÖRN:** Sınav kaygısı yaşayan bir bireye kaygıyla baş etme konusunda yardımlar sunulması.

Mesleki Gelişim Kuramları

1) Özellik-Faktör Kuramı (Parsons)

- Bireylere kendi özellikleri ve meslekler hakkında bilgi verme sürecidir.

Birey meslek seçiminde 3 süreci açıklığa kavuşturması gerekir:

1. Bireyin kendi yetenek, ilgi, duygu ve sınırlılıklarını belirlemeli
2. Farklı mesleklerin gereklilikleri, koşulları, avantaj ve dezavantajlarını belirlemeli
3. Bireyin kendine ilişkin bilgileri ile işe ilişkin bilgilerden elde ettiği çıktıları eşleştirmeli.

2) Ginzberg'in Gelişim Kuramı

- Meslek seçimi çocukluktan (5 yaş) genç yetişkinliğe (25 yaş) kadar uzanan bir süreçtir.
- Seçim süreci daima bir uzlaşmayı içerir. Meslek seçimi geri dönülmez bir nitelik taşır.

1. Fantezi-Hayal dönemi (5-11 yaş): Zevke dayalı olarak mesleki tercihler söylenir.

2. Geçici Seçimler Dönemi (11-17 yaş):

- **İlgi (11-12 yaş):** Hoşlanıyorum – hoşlanmıyorum boyutudur.
- **Yetenek (13-14 yaş):** İyi yapıyorum – İyi yapmıyorum.
- **Değer (15-16 yaş):** En kral meslek

3. Geçiş (17-18 yaş): İlgi, yetenek gibi iç etkenler, çalışma koşulları, kazanç durumu gibi dış etkenler değerlendirmeye başlanır.

4. Gerçekçi Dönem (18-23 yaş)

- **Keşif:** Üniversitenin ilk yıllarıdır ve bilinçli olarak meslek seçmeye çalışır.
- **Billurlaşma:** Mesleğin genel çerçevesinin ortaya çıktığı aşamadır.
- **Belirleme:** Çalışma ve uzmanlaşma koşulları ortaya çıkmıştır, meslek seçimi kesinleşmiştir.

3) Super'in Benlik Kuramı

- Meslek seçme, çocukluktan itibaren oluşturulan benlik algısının bir meslekte karşılık bulmasıdır.
- Mesleki gelişim yaşam boyu devam eder. İnsanlar mesleki tercihlerinde değişiklik yapabilir.
- ÖRN: Ben... biriyim. O zaman... olmalıyım.

1. Büyüme (0-14 yaş): Çevreyle etkileşimle mesleki benlik oluşmaya başlar.

2. Araştırma (Keşif) (14-24 yaş):

- **Deneme: (14-17):** Hayali olarak mesleki roller denenir.
- **Geçiş (18-21):** Mesleki benlik uygulamaya çalışılır.
- **Sinama (21-24):** Meslek, kişiliğime uygun mu?

3. Yerleşme (24-44 yaş): Mesleğe karar verildiği ve yükselmeye çalışıldığı aşamadır.

4. Koruma (44-64 yaş): Kazanılan benliğin sürdürülmeye çalışıldığı aşamadır.

5.Çöküş (65+): Emeklilik Yılları

4) Holland'ın Kişilik Kuramı

- İnsanlar kişilik özelliklerine göre gruplandırılabilir.
- Kişilik özellikleriyle mesleki başarı arasında ilişki vardır.
- İnsanlar kişilik özelliklerine uygun çevrelerde yer almak ister.
- Holland'a göre bireyler mesleki tercih ve ilgilerine göre altı kişilik tipiyle tanımlanır.

1. Gerçekçi Tip:

Açık havada bulunmaktan hoşlanan, kasların kullanımının tercih eden, nesnelere ilgili, atletik bireylerdir. (Beden eğitimi öğretmeni, çiftçi, mühendis, sporcu)

2. Sosyal Tip:

İnsanlarla ilgili yardımsever, iş birliğine yatkın, iletişimi güçlü, empatik bireylerdir. (Öğretmen, danışman, sosyal hizmet uzmanı, hemşire)

3. Aydın (Araştırmacı) Tip:

Analitik, sistemli, bağımsız çalışan, bilimsel ve deneysel konularla ilgili bireylerdir. (Bilim insanları, akademisyen)

4. Girişimci Tip:

Dışa dönük, enerjik, başarı güdüsü ve ikna kabiliyeti yüksek organizatör bireylerdir. (Satış danışmanı, avukat, siyasetçi)

5. Geleneksel Tip:

Kurallara sıkı sıkıya bağlı, düzenli, sistemli çalışan, risk almayı sevmeyen bireylerdir. (Bankacı, muhasebeci, veznedar)

6. Sanatçı Tip:

Sezgisel, karmaşık, duyguları yoğun, yaratıcı bireylerdir. (Sanatçılar ve sanat öğretmenleri)

5) Roe'nun İhtiyaç Kuramı

- Özellikle çocukluk yıllarında giderilmeyen temel ihtiyaçlar bilinçdışı güdüleyicilere dönüşürler ve bireylerin meslek seçimini etkiler. Anne-baba tutumlarını temel alır.
- Roe'ya göre çocuklukta yaşanan, anne ve babanın çocuklarına karşı tutumları çocuğun meslek seçimini etkiler.

1. Çocuğun üzerine aşırı düşme:

Bağımlı bir kişilik geliştirirler. Ailenin isteğine bağlı kalır, aile üstün başarı ve mükemmellik bekler, yüksek statülü insanlarla ilgili meslekler seçer.

2. Soğuk davranma (İlgisiz):

Ailenin ihmalkârlığı çocuğunu ihtiyaçlarını aksatır. Bu tarzda büyütülen çocuklar doktorluk, avukatlık ve hâkimlik gibi toplumca kabul edilebilir mesleklere yönelmektedir. Sevgi ihtiyacını karşılamak amacıyla da okul öncesi öğretmeni gibi meslekler seçebilir.

3. Kabul eden (Demokratik):

Aile, çocuğun ihtiyaçlarını karşılar ve onun gelişimine müdahale etmeyerek çocuğu serbest bırakır ve destekler.

6) Psikoanalitik Kuram

- Psikoanalitik kurama göre birçok davranış gibi meslek seçme davranışı da bilinçdışı gereksinimleri doyurma yolunda yüceltilmiş davranışlardan biridir. Yani bireydeki psiko-fizik enerji, toplumca kabul edilebilir, onaylanan meslek yoluyla doyuma ulaştırılır.
- **Örnek:** Saldırganlık eğilimi fazla olan bireyin kasap, cerrah veya polis olmak istemesi.

7) Gottfredson'un Daraltma-Uzlaşma Kuramı

Anahtar Kelime: Toplum

- Bireyler mesleki tercihlerinde önce daraltma sonra uzlaşmayı içeren şu sıraya uygun şekilde davranırlar:
- Kendi toplumsal cinsiyet rollerine uygun olmayan meslekleri eler,
- Elde kalanlardan toplumsal saygınlığı düşük olanları eler,
- Cinsiyetine uygun ve saygınlığı yüksek meslekler arasında kendi ilgilerine uygun olanları seçer.